

CARTIER Rotonda

Polina CUPCEA s-a născut la 23 mai 1988, la Orhei. Este absolventă a Academiei de Arte din Chișinău, specializarea actorie. Debutul jurnalistic începe odată cu absolvirea Școlii de Studii Avansate în Jurnalism, în 2013, la *Ziarul Național*. Urmează câteva colaborări cu *Ziarul de Gardă*, *Adevărul Moldova*, *Timpul* și *Jurnal de Chișinău*. În februarie 2016, alături de câțiva jurnaliști independenți, înființează proiectul „Oameni și Kilometri”, primul portal de storytelling din Moldova. La concursul Superscrieri din România, organizat de Fundația Friends for Friends, în decembrie 2017, a obținut locul 2 și 3 pentru două dintre patru longread-uri nominalizate (fiind catalogată de juriu drept „revelația anului”). În anul următor, decembrie 2018, este desemnată la Gala Anuală a Clubului de Presă organizată de Centrul de Jurnalism Independent din Republica Moldova „Cea mai bună jurnalistă a anului” la categoria longread/storytelling. Din octombrie 2016 este reporter și președintele portalului „Oameni și Kilometri”.

Polina Cupcea

Să vină sirienii,
bețivii și Donbasul!

Portrete și reportaje

R o t o n d a
CARTIER

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.

Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md

Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.

Tel./fax: 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md
cartier.md

*Cărțile Cartier pot fi procurate online pe shop.cartier.md
și în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.*

Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks, Barnes & Noble și cartier.md

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău.

Tel./fax: 022 21 42 03. E-mail: librariadincentru@cartier.md

Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău.

Tel.: 022 24 10 00. E-mail: librariadinhol@cartier.md

Librăria online, shop.cartier.md.

Tel.: 068 555 579. E-mail: vanzari@cartier.md

Comenzi CARTEA PRIN POȘTĂ

CODEX 2000, Str. Toamnei, nr. 24, sectorul 2, 020712 București, România

Tel./fax: (021) 210.80.51

E-mail: romania@cartier.md

Taxele poștale sunt suportate de editură. Plata se face prin ramburs, la primirea coletului.

Colecția *Rotonda* este coordonată de Em. Galaicu-Păun

Editor: Gheorghe Erizanu

Lector: Victor Pânzaru

Coperta: Vitalie Coroban

Foto: Polina Cupcea și Nicolae Cușchevici

Ilustrații: Diana Roșcovan

Design/tehnoredactare: Marina Darii

Prepress: Editura Cartier

Tipărită la Bons Offices

Polina Cupcea

SĂ VINĂ SIRIENII, BEȚIVII ȘI DONBASUL

Ediția I, iunie 2019

© 2019, Editura Cartier pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.

Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Aprobat de Comisia de selecție pentru editarea cărții naționale și editat
cu contribuția Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova.

Articolele au apărut pe site-ul www.oamenisikilometri.md și au fost finanțate
de European Endowment for Democracy și National Endowment for Democracy.

Opiniile exprimate în această publicație nu reprezintă neapărat viziunile finanțatorilor.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Cupcea, Polina.

Să vină siriienii, bețivii și Donbasul!: Portrete și reportaje/ Polina Cupcea; il.: Diana Roșcovan;

cop.: Vitalie Coroban. – Chișinău: Cartier, 2019 (Tipogr. „Bons Offices”). – 164 p. –

(Colecția „Rotonda”/ coord. de Em. Galaicu-Păun, ISBN 978-9975-79-907-2).

500 ex.

ISBN 978-9975-86-349-0.

821.135.1(478)-92

C 94

Pentru mama mea, Rahela, cu dragostea mea

„...Semnul sub care se zbate viața în Basarabia e murdăria. Murdăria fertilă a pământurilor și a pântecelor de femeie, murdăria noroaielor și a apelor pline de nămol, murdăria șuvoaielor de sudoare, izvorând din trupurile oamenilor care se încordează și se istovesc, și atunci când trag brazda cu plugul, și atunci când își duc morții la groapă.”

Geo BOGZA, *Țară de pământ*

1. Grădinița lui Goșa

Trei luni i-a luat Mariei să-și dea copilul la grădiniță. E carantină! – a tot amânat-o educatoarea. „Așa-i când te au de niște *nicuri* (nimicuri, *n.r.*)! Da', dacă n-o să vrea să mi-l primească, eu n-o să mă închin mult la ei. O să cumpăr un caiet de 12 copeici și o să-l învăț măcar să scrie, să citească și să socotească până la 10. Dacă copchilul meu e cel mai *levâi* (păcătos, *n.r.*) din sat...”

O femeie slabă, cu fața pistruiată și cu o cicatrice în coada ochiului, stă așezată pe vine în fața casei. Scodește în pământ cu o creangă. E nervoasă. A fost iar la grădiniță să întrebe când să-l aducă pe fiul său Grigoraș. Degeaba. Același răspuns – „Carantină!”. Privește îngândurată la băiat, rozându-și buzele subțiri:

— Mi-a spus o prietenă că ieri, când și-a dus fata la grădiniță, directoarea a primit pe cineva nou. Adică pentru acel copil nu e carantină sau cum dracu'?! Sau se tem că nu o să le achit pe lună cât trebuie?! Sau... că-s săracă?! Eu văd cum se uită la mine.

Îmbrăcată cu o pereche de colanți roși între picioare și cu un pullover negru lăbărțat la coate, rupe crenguța de nuc în două și se apucă de scobit pe sub unghii. O cheamă Maria, are 26 de ani și locuiește, împreună cu bunica și cu fiul său, într-un sat din raionul Hâncești.

În timp ce maică-sa se frământă, Grigoraș, dezmiertat în familie Goșa, fugărește pisica prin ogradă. E activitatea lui preferată, dar și de bază. O prinde bucuros, o apucă cu ambele mâini de blană și o ridică în sus. Disperată, pisica se zbate în mâinile micului călău.

Se face covrig și reușește să-i tragă o pereche de gheare pe față. Zgârieturile se umplu cu firișoare plâpânde de sânge. Copilul lasă felina jos și, urlând, se întoarce către Maria. Femeia privește scena oarecum dezinteresată, dar nu se abține și îl probozește drăgăstos:

— Hai, vin' la mama să te pup! Da' de ce nu o lași în pace? Cât o s-o mai chinui ca pe Hristos?

Își cuprinde odorul în timp ce-i arde o pălmuță la fund, apoi îl ridică în brațe. Goșa are ochii negri și gropițe în obrăjori, pe care le-a împrumutat de la maică-sa. E îmbrăcat cu haine curate, dar spălăcite și cârpite prin mai multe locuri. De vorbit nu prea vorbește, că nu are cu cine.

— Mamă, vreau apă!

— Du-te și ia-ți, că ajungi și singur, îl îndeamnă maică-sa.

— Adă și mâcăi una, intervine străbunica.

În drum spre căldarea cu apă, copilul vede pisiul vârgat și se oprește. Ar vrea să-l anine iar de chică, dar vocea Mariei îi taie pornirile tirane:

— Ai primit ieri o vargă la cur? Amuși îți mai dau una! Îi răuț. Îi seamănă tot lui taică-su, explică femeia.

Chinul Mariei cu grădinița a pornit în această primăvară. Se gândise la asta și mai devreme, că poate așa ar fi reușit să se angajeze și ea undeva, dar, pentru că e prea timidă, a așteptat până Goșa a făcut 3 ani.

— Am întrebat dacă pot să-l aduc pe băiat la grădiniță, că are deja 3 ani, mănâncă singur. Însă răspunsul a fost: „E carantină!”. Au trecut vreo două săptămâni și iar m-am dus. Și iar e carantină. Și tot așa de câteva ori. Asistenta socială s-a oferit să mă ajute, dar i-am zis că eu mă pot descurca și singură. La grădiniță ar mânca, s-ar juca cu copiii, dar, așa, îl țin în ogradă toată ziua sau îl mai iau cu mine pe deal, sau mai stă cu măca, sau îl mai las la o vecină, care-mi cere bani pentru asta...

E sfârșit de martie. Într-o dimineață, Maria era plecată la o vecină să lucreze jumătate de zi. În casă, Goșa stă culcat în pat și îmbrățișează motanul de gât. Străbunică-sa, pe lejancă, cu ochii pironiți în podul tuciuriu, bolmojește o rugăciune.

— Unde-i mama? smiorcăie cel mic.

— Amuși vine, Goșa, îi strigă mâca din dosul sobei.

— Mama s-o dus de acasă. Nu vrea ea să stea aici. Aseară s-o supărat pe mine și nu mi-o dat pisica în pat, se tânguie copilul.

Netezește dungile kaki ale pisoifului, după care-l aruncă cât colo din așternut. Motanul aterizează în mijlocul camerei și, amețit, o zbughește pe ușă. Liniștit, Goșa își scoate mucii din nas și-i șterge de pijama. Apoi se scoală și se apucă să-și caute hainele. Se îmbracă cu dresul peste pantaloni, trage un pulover cu mânecile scurte, înfundă cușma pe creștet și se îndreaptă spre căldarea cu apă de pe masă.

— Dă și mâcăi una.

Îi dă bătrânei. Bea și el un cănoi. De la apă, burta își face loc pe deasupra elasticului de la pantaloni și atârnă ca un boț de luat care vrea să fugă din lighean. „Sătul”, iese în curte. De când a învățat să meargă, picioarele l-au purtat cel mult până în centrul satului, când o însoțește pe maică-sa la magazin să cumpere pâine. În rest, a făcut mii de drumuri doar prin curte, unde se joacă cât e ziua de mare cu cei doi prieteni fideli: mâca Olea, de 90 de ani, și pisoiful, ambii slabi ca niște țâri. Asta e toată grădinița lui Goșa, deschisă în propria-i ogradă.

La grădinița lui nu sunt educatori. Nici jucării, nici cărți, nici caiete, de acuarelă, nici pomină, iar programul diferă considerabil de cel al copiilor din sat. De plictiseală, se tot uită de jur împrejur în timp ce se scarpină la ceafă. Decide: se agață cu mâinile de roata ruginită și încovoiată a unei biciclete, aninată cu un șnur subțire de zarzărul din mijlocul curții.

* * *

Grădinița lui Goșa e mare și încăpătoare pentru multe jucării, dar sărăcia nu-i permite să aibă decât vreo două, și alea venite parcă de la război: mașini fără roți, păpuși fără picioare, rucsacuri fără bretele, cărți fără foi, scrânciob fără scaun.

Se dă cât se dă huța și, neștiind ce să mai facă, începe să dea ocolul casei. Pe ușă iese străbunică-sa. Poartă colțuni de lână cârpiți și e îmbrobodită cu două baticuri: unul verde și altul roșu. Peste halatul înflorat și-a pus o vestă roșie, mânjită cu pete de unsoare. Se așază sub zarzăr, își cuprinde genunchii și privește la drum. Așteaptă ora mesei.

Goșa o observă și vine lângă dânsa. Până la amiază, nimeni nu mănâncă nimic. Rareori se întâmplă să aibă ceva la dejun – doar dacă rămân de la cină niște rămășițe. Foamea începe să cânte la tobe prin burtă. Goșa se îndreaptă spre parcela cu ceapă din fața casei, rupe un pumn de cozi verzi și le bucșește în gură.

— Dă și măcăi vreo două! îi strigă bătrâna.

Două râgâituri vesele, cu miros de ceapă, răsună în ogradă. Baba se șterge pe la colțul gurii zbârcite și deapănă amintiri de pe când era fată mare:

— Ehei, eram eu frumoasă înainte, da' amu poți să te caci pe mine. Am avut un băiat înalt și cu ochii tulburi, da' o murit. Aș cumpăra niște păsări să avem și noi ceva orătăanii prin ogradă, dar pensia de-abia ajunge de mâncare și leacuri.

Nici nu termină bine cu amintirile și sare la rugăciuni:

— Cruce-n casă, cruce-n masă, cruce-n patru unghere din casă, cruce-n cer, cruce-n pământ, cruce-n locul cel care mă culc.

Huruitul unei căruțe îi întrerupe bolmojeala. Din spatele porții dă de știre un fornâit de cal. În ogradă își face apariția o femeiușcă mărunțică de la o organizație de caritate, care le oferă bătrânilor ajunși la limita sărăciei un prânz cald. Dă bună ziua și intră direct

în cocioaba babei. Găsește o farfurie, o umple cu cartofi scăzuți și lasă alături două felii de pâine. În acest timp a venit și Maria din sat.

Ca două lăcuste, străbunica și nepotul tăbărăsc în casă. Sub privirile celui mic, baba înșfacă lingura și o duce de câteva ori la gură. La un moment dat se oprește și cedează instrumentul. Fără să mai stea pe gânduri, Goșa face și el câteva ture cu lingura de la farfurie la gură și mâncarea nu-i. Dintr-o parte, Maria îi privește fericită.

* * *

Viața tinerei e plină de sărăcie, umilință și munci grele. S-a mutat cu traiul în bojdeuca bunicii când Goșa avea un an. Până atunci a trăit ba la un centru maternal, ba la o prietenă, ba la un unchi. Apoi, după ce mama sa a murit ruptă în bătai de un ibovnic cu care n-a putut împărți băutura, s-a stabilit la bătrână.

— Lucram cu ziua prin sat când m-o sunat oamenii și m-o anunțat că mama e moartă. A murit la 57 de ani. Îmi e jale de ea, că e mama mea, dar nu prea avea grijă de noi. A băut mult. Umblam cu ziua ca să avem ce mânca. Eu trebuia să-l hrănesc și pe fratele meu.

Din cauza mamei, care o târâia pe la toți amanții cu care concubina, Maria a terminat doar două clase. Când o întrebi dacă știe să citească, obrajii femeii se aprind pe fundalul unui surâs nostalgic, în spatele căruia tănuiește un secret superior.

— Cum să nu știu?! Eu țin minte literele. Am un caiet unde îmi scriu toate numerele de telefoane și, în dreptul lor, numele. Când eram mică, tare îmi plăcea să croiesc. Trebuia să învăț de croitor, dar eu nu am atestat de 9 clase. Nici buletin nu am avut până nu l-am născut pe Goșa.

E slabă și înaltă, cu părul ca sârma prins într-o coadă de cal. Pe față are câteva cicatrici, pierdute printre ciucurii de pistrui, iar ochii de culoarea cerului stins îi ascunde sub genele stufoase și sprâncenele ca ața. La gât poartă mereu un colier de mărgele albastre din plastic.

Pe Goșa l-a zămislit cu un băiat din satul vecin. L-a văzut la o prietenă și s-a topit pe loc.

— Avea mașină. A scos capul pe fereastră și se uita la mine. Mie mi-a plăcut deodată de dânsul. Ne-am întâlnit vreo opt luni și m-a lăsat însărcinată. Când a venit de la Moscova, eram gravidă în a șasea lună și mi-a zis că, dacă copilul nu se naște în februarie, înseamnă că nu e al lui. Și, pe 7 februarie, l-am adus pe lume. Da' oricum o spus că nu e al lui. Mă-sa m-o vizitat în spital, da' ce-mi trebuia să vină dânsa, eu copilul cu el l-am făcut.

De când s-a mutat la bătrână, Maria e mai mult singură. Are doar două prietene – una în sat și alta în oraș. În rest, nu prea are cui să-și spună păsul.

— Simt cum oamenii se feresc de mine și mă cred o ușuratică, fiindcă tata lui Goșa nu locuiește cu noi, dar, când au nevoie de mine la lucru, să vezi cum li se dezleagă limbile. Da' eu nu mă supăr pe ei.

După ce Goșa și măca Olea și-au încheiat masa copioasă de la amiază, Maria se apucă de spălat blidele. Baba își caută de lucru prin gospodărie, iar Goșa e cu capul între ștachete – e vremea când copiii se întorc de la școală. Larma lor zburătăcește vrăbiile de pe gard. Câteva fundițe albe și rucsacuri cu *Spiderman* îi trec prin față. Se privesc curios între ei. Băiatul îi petrece cu privirea până siluetele li se pierd în capătul drumului. E printre puținele contacte pe care Goșa le are cu copiii din sat. Cu fața boțită în forma gardului, se întoarce și începe a scânci:

— Mamăăăă, vreau la grădiniță!

— Știe mama că vrei, duțule (drăguțule, *n.r.*), dar ce să facem?!
Vezi că nu ne primește, că suntem păcătoși. Carantina mamei lor!

Maria spune că se mai ocupă ea de el, îl învață poezii, „dar nu se lipește nimic de bostanul lui”.

— Goșa, ia recită o poezie! îi dictează solemn.

Copilul înțelege ce-i cere maică-sa și, rușinat, își prinde mâinile la spate. Cu vârful piciorului se apucă să deseneze un semicerc în țărâna din ogradă. Tace. Maria îl ia în brațe. Goșa îi cuprinde capul între mâini și-i pupă nasul brobonit de sudoare. E pe la chindie, iar Maria încă nu a mâncat nimic.

În familia lor, unicul venit stabil este pensia babei, care se duce pe lumină, pâine și produse de igienă. În rest, ce mai reușește Maria să câștige din lucrul cu ziua prin sat. Chiar zilele trecute fusese la un sătean la legat viță-de-vie, în schimbul unui borcan cu compot și a unuia cu dulceță.

— Ce pot să le zic? Cât îmi dau, atâta îmi dau. Mie nu-mi place să mă *sporesc* (cert, *n.r.*) cu ei. Mă tem să le cer bani. Dacă data viitoare nu mă mai cheamă?! Da’ așa, de bine, de rău... Sunt și mai buni: îmi dau untură, pătlăgele murate, pâine, ce au. Nu trăiesc ca în paradis, dar urăsc să cerșesc. De mică umblu cu ziua, așa că-s deprinsă cu

munci grele. Cât am mai dormit pe afară, cât am mai fugit din bătăile bărbaților cu care a trăit mama, cât am mai apărat-o de pumnii lor... Cu hârlețul îi alungam.

Oftează prelung. Privește înmărmurită la poarta de lemn ce se odihnește pe-o rână. Toate-s pe spinarea ei: și copilul, și bunica, și frate-său, care, în cel mult două săptămâni, trebuie să aterizeze cu femeia și cu cele două fetițe și cu care va trebui să împartă cocioaba babei pe parcursul verii. Nu o prea încălzește gândul că trebuie să mai întrețină încă patru suflete.

— Fratele e la Chișinău, la femeii-sa. Iarna stau acolo la niște *drugi* (din rusă: prieteni, *n.r.*), că aici chiar nu are cum. Apoi, vara se mută. Mie nu-mi prea place toată tărașenia asta, că bea, face scandal și multă mizerie, pe care tot eu trebuie s-o spăl. Nu știu ce am să fac. Așa m-am săturat de nebunia asta...

Își dorește să se angajeze și să aibă „un salariu cât de mic”, ca să poată să-i cumpere lui Goșa tot de ce are nevoie. Zilele trecute

a rugat-o pe asistenta socială s-o includă pentru ajutor social, dar pentru așa ceva e nevoie „să te târâi până în oraș, la *birja* (din rusă: bursa, *n.r.*) muncii”.

— N-am avut bani de drum. I-am dat pe leacuri, că băiatul a răcit. Mai rabd nițel, poate mă mai cheamă cineva la lucru. M-aș duce *uborșiță* (din rusă: femeie de serviciu, *n.r.*) la raion, dar cu cine să-l las [pe Goșa]? Chiar și să meargă la grădiniță, eu n-o să pot să-l iau seara. E prea devreme la 5. Îmi propunea cineva să mergem la Moscova, dar dacă mă pune pe stradă să..., adică să mă vândă? Nuuuu, nu vreau, i-am spus.

* * *

Goșa e deja după casă. Îi fierbe măcăi creierii cu întrebări. Bătrâna, tuflită într-un lan de buruieni, nici nu scoate nasul. Ochii mici, oboșiți de ani, nu se văd bine de sub sprâncenele lipite de pielea feței cu urdori. Cu mâinile cioturoase smulge din clopoței vâjnoși care au crescut cu duiumul primprejurul casei.

— Măcă, da' ce-i asta? Își începe Goșa tirul.

— Nu știu, măcăi, îi răspunde bătrâna fără să se uite în direcția lui.

— Măcă, da' asta ce-i? insistă copilul.

— Apu ce-i? întreabă și bătrâna.

— Apu ce-i, măcă? nu se lasă nici Goșa.

— Da' mergi de aici, răsule, și nu mă-nnebuni de cap, izbucnește bătrâna în cele din urmă.

Copilul trage câteva chiote mici și subțiri și fuge în ogradă. Dar nu trece cu vederea ieșirile străbuniciei, pentru care întotdeauna se răzbună – ia de lângă ușa de la intrare cârjele măcăi Olea, bate cu ele covoarele flenduroase de pe sârmă, îi mai scarpină spinarea motanului, după care le aruncă cât colo.

Seara, pe ulița Mariei, numărul trecătorilor se îngroașă. Goșa, bucuros că o să mai vadă lume pe drum, își ia alaiul de jucării și se

instalează pe movila de nisip de lângă poartă, până luna îi va face din ochi. Vine și Maria ca să mai taie din pirul de sub gard.

Odată cu noaptea, care bate pe la ușile oamenilor, se închide și grădinița lui Goșa. Maria s-a apucat să despice lemne, ca să aprindă focul și să gătească ceva de-ale gurii. Băiatul chițcăie prin jurul ei, apoi își aduce aminte că mâca e încă în grădină. Scufundată în întunericul compact, aceasta mai trage o rugăciune. Copilul o ia de mână și, cavalerește, o poștește în casă.

Cu o intrare ridicată recent din cotileți, casa bătrânească în care locuiesc cele trei suflete adie a sărăcie și deznădejde. Când intri pe ușă, trebuie să apleci capul dacă nu vrei să te alegi cu un cucui în frunte. Tinda e și bucătărie, și dormitorul bătrânei, și cameră de zi, și cazangerie. Fereastra de lângă lejancă are un singur rând de sticlă și încă mai stă înfundată cu câteva țoluri loloțoase – așa a încercat bătrâna să țină frigul afară în timpul iernii care tocmai își slăbise strânsoarea.

Camera Mariei și a lui Goșa, de trei pe doi, e despărțită de cea a bătrânei printr-un prag. Când are nevoie de puțină intimitate, anină la mijloc o pătură numai floace. Pe patul din dreapta doarme Maria cu băiatul, iar pe cel de la picioarele lor, care stă de-a curmezișul, va dormi fratele cu soția și cei doi copii. Matematic vorbind, șase suflete în șase metri pătrați.

Hainele femeia le ține prin cutii. Dulapuri nu are. Pe cele două ferestre sunt înșirate cosmetica și lucrurile de igienă. Cutia de la un televizor vechi și pântecos e toată tehnica din gospodărie. Prin oglinda aburită și tulbure de pe peretele din camera femeii se zărește rama argintie a câtorva fotografii compilate cu tatăl copilului, reze-mată de cutia televizorului.

Pârâind, focul înfulecă din lemnele pe care Maria tocmai le-a aruncat pe gura sobei soioase și pline de funingine. Apoi femeia pune în grabă câțiva cartofi într-un castron și îl pune la fiert. Unicul bec agățat deasupra plitei luminează chior cele două odăi doar seara,